

ференціацію у середовищі дрібних селянських господарів Боспору в постелліністичний час.

I. M. Bezruchenko, O. N. Usacheva

PLOTS OF ARABLE LANDS IN ANTIQUE KAZANTIP

Plots of arable lands in antique Kazantip and first results obtained from the study of the lands' cadastre are described in the paper. Kazantip is very interesting as it provides important data on proprietorial differentiation in the class of small-scale peasantry farms in Bosphorus at the post-Hellenistic period.

Одержано 08.04.94

ВОЛОСЬКА СЛОБОДА СТАРОКИЇВСЬКОЇ ГОРИ

С. І. Климовський, І. І. Мовчан, А. В. Реутов

У статті публікуються матеріали розкопок пізньосередньовічних об'єктів по вул. Велика Житомирська, 11 у Києві. Дані розкопок дозволили підтвердити існування на Старокиївській горі на рубежі XVII—XVIII ст. Волоської слободи, населеної вихідцями з Молдови.

У другій половині XVII ст. багато волохів (молдован) переселяється на Україну. Початком цього процесу стає Визвольна війна, під час якої досить численні загони молдован перебували у війську Б. Хмельницького. Служба у війську або гетьманській адміністрації надавала певні перспективи і, за влучним виразом А. М. Лазаревського, багато волохів відправлялось на Україну шукати «службу та щастя»¹. З них найбільш відомий переяславський полковник 1665—1674 рр. Д. Г. Райча. З волоськими переселенцями пов'язані родини Апостолів та Галаганів.

Однак не тільки можливість кар'єри приваблювала волохів на Україну. У цей час Османська імперія посилює податковий тиск на Молдову, внаслідок чого економіка останньої занепадає, а населення убожіє. До цього слід додати польсько-турецькі війни 1680—1690 рр., які прокотились по її території. Все це створювало умови для економічної еміграції, головним напрямом якої стає Україна, що мала близькі кліматичні умови, і населення якої сповідувало православ'я.

Сприятливою була і політична ситуація. З 1654 р. молдовські господарі при посередництві Б. Хмельницького вели переговори з Москвою про підпорядкування князівства Росії. Царський уряд, який за Карловицькою угодою 1699 р. був визначений захисником усіх православних, заохочував переселення молдован та інших балканських народів до своїх володінь, насамперед на Україну, де з них формувались військові підрозділи для боротьби з Туреччиною.

Внаслідок цих обставин переселенський рух стає однією з важливих форм зв'язку між Молдовою та Україною у другій половині XVII — першій половині XVIII ст.².

Поселення молдован цього часу у Києві зафіксовані планом Ушакова 1695 р. під назвою «волоських слобід», де їх нараховується чотири. У середині 80-х рр. XVII ст. близько 30 родин волохів осіло на Подолі, за Воскресенською брамою, на землях Кирилівського монастиря³. Дві слободи знаходились на Печерську у володіннях монастиря Миколи Пустинного. Універсалом геть-

© С. І. КЛИМОВСЬКИЙ, І. І. МОВЧАН, А. В. РЕУТОВ, 1996

мана І. Мазепи згадується у 1694 р. поселення волохів на Вигурівщині, засноване на землях Михайлівського Золотоверхого монастиря ігуменом С. Глоговичем⁴.

Особливий інтерес становить четверта, позначена на плані — Волоська слобода, яка знаходилась на Старокиївській горі у Софійському відділенні укріплень Верхнього Києва. Слобода займала квартал між сучасними вулицями В. Житомирська, Володимирська та Рильським провулком, які йшли в тому ж напрямі і наприкінці XVII ст.

Розкопками Старокиївської експедиції у 1994 р. на ділянці В. Житомирської 11, котра, згідно плану знаходилась під забудовою слободи, виявлено 3 будівлі та 5 господарських ям, які належать до часу її існування. Дані розкопок становлять значний інтерес, оскільки дозволяють уточнити інформацію плану 1695 р. та дають матеріал з народної архітектури Києва XVII—XVIII ст. Тут також зафіксовано три випадки будівельних жертв.

Кераміка та фрагменти скляного посуду, знайдені у заповненнях будівель та ям, дозволяють віднести їх до XVII—XVIII ст. Точніше датування, з урахуванням обставин знахідок, дають монети.

Так, у будівлі № 1 знайдено польський солід Яна II Казимира. На монеті стоїть химерна дата «166», є значні відхилення та помилки у порядку розміщення та палеографії легенди. Поза сумнівами, вона належить до так званих клепаців — фальшивих боратинок, які знаходились, разом зі справжніми, у грошовому обігу Подніпров'я до середини XVII ст.

Знайдено монету між дерев'яним перекриттям підвалу та глиняною обмазкою долівки наземної частини будівлі, біля її північної стіни. Разом з нею знаходились 9 зігнутих кутих цвяхів довжиною від 9 до 15 см. Очевидно, цей свосрідний монетно-речовий комплекс є будівельною жертвою. Повсюдно монети підкладались під кут фундаменту в надії на багатство⁵. Призначення цвяхів у даному випадку не зрозуміле. Можливо, вони були свосрідним оберегом, подібно до підкови або коси, вправленої у поріг⁶.

Виходячи з обставин знахідки монети, можна дійти висновку, що вона була покладена до конструкції будівлі під час її зведення, що дозволяє встановити, наскільки можливо, вужчу дату цієї події.

Оскільки карбування боратинок припадає на 1659—1666 рр., то і їх підробка повинна була припинитись незабаром після 1666 р. Інакше, блискучі «нові копійки» обов'язково привернули б увагу. Потрібно врахувати, що їх підробка мала сенс переважно в той час, коли номінальна вартість монети була вище реальної, тобто під час випуску та відразу після нього. Таким чином, можна припустити, що монета була виготовлена між 1666 та початком 70-х рр.

Якщо на польській частині України боратинки затримались до кінця XVIII ст., то на Подніпров'ї польська монета взагалі була виведена з обігу переважно у 40-ві рр. завдяки фінансовій реформі Петра I. У Києві, місті з інтенсивним грошовим обігом, це могло відбутись дещо раніше. Отже, боратинки могли перебувати тут в обігу не довше 70—80 років. Необхідно також урахувати їх початкову сумнівну вартість, що прискорило цей процес.

Оскільки знайдена монета має середню збереженість, то в обігу вона перебувала порівняно недовго, вірогідно, набагато менше половини зазначеного терміну. Таким чином, час закладення монети у будівлю можна досить упевнено віднести до останньої чверті XVII ст.

У підвальной частині будівлі № 3, біля її західної стіни, також була знайдена монета, однак вщент стерта. За метрологічними даними та матеріалом вона може належати до поширених в Україні XVII—XVIII ст. солідів Сигізмунда III, які карбувались у 1587—1627 рр. Враховуючи стан монети, який свідчить про її тривале використання, можна зробити висновок, що випала вона з обігу досить пізно, вірогідно наприкінці XVII ст.

Таким чином, датування будівель за монетами близьке до 1695 р., тобто дати фіксації планом Ушакова Волоської слободи на Старокиївській горі.

Масова побутова кераміка, знайдена в заповненнях об'єктів, не дозволяє однозначно встановити її етнічну належність, оскільки український та молдовський посуд цієї категорії кінця XVII ст. суттєво не різняться. З іншого

боку, маловірогідно, щоб ламкий та громіздкий посуд переселенці повністю везли з батьківщини. Логічно, що з собою бралось лише необхідне та цінне, а решта купувалось потім на місці.

Однак у будівлі № 3 та ямі № 3 знайдено два керамічні вироби, котрі звертають на себе особливу увагу.

Перш за все, це фрагмент вінець широкогорлого глечика з слідом від ручки (рис. 1а). Тісто глечика добре відмулене, з домішками слюди. Глечик має червоно-червоний колір, пишно орнаментований.

Краї вінець вкрито білим ангобом, по якому неглибоко прокреслено орнамент у вигляді двох переплетених хвилястих ліній з гострими кутами, наведеними червоним ангобом. Шийка та плічка прикрашені широкою смугою червоного ангобу. Нижче вміщено орнамент з слабо прокреслених фігур, які складаються з латинської «w», наведеної червоним ангобом, на яку накладено видовжену «v» з крапкою вгорі, наведену білим ангобом. Фігури вміщено на одній лінії через рівні проміжки. Ще нижче йде смужка орнаменту, подібна до тієї, що прикрашає край вінець.

У слабо прокреслених лініях орнаменту простежується візантійська техніка зграфіто, яка помітно вплинула на керамічне виробництво Криму, Кавказу та Молдови. Широке застосування її у Молдові припадає на XIV ст.⁷ У XVI ст. використання її помітно скорочується, проте не зникає повністю⁸. Застосовується вона і надалі, переважно для підполив'яного розпису⁹.

За технологією виготовлення глечик належить, згідно класифікації О. М. Абазової, до молдовської кераміки III групи, яка з'явилась у XVI ст. та випалювалась у двоярусних горнах, внаслідок чого і отримувала червоний колір¹⁰. У молдовських житлах Старого Орхея вона становить від 6 до 30%¹¹. Вважається, що у XVII ст. вона була витіснена білоглинною каоліновою керамікою, розписаною ангобом. Однак верхня межа її існування напевно не визначена. Вірогідно, це був тривалий процес, який тільки розпочався у XVII ст.

Зазначимо також, що домішування слюди у глину досить поширене у гончарстві Подністр'я¹².

Особливо цікава білоглинна поліхромна чаша на невеличкому кільцевому піддоні, яка походить з ями № 3 (рис. 1б). Висота чаші 7,5, діаметр — 16, діаметр піддону — 8 см. З обох боків чаша вкрита східним полив'яним візерунком, який частково зберігся. У розписі застосовано блакитний, червоний та коричневий кольори. Чаша має, без сумніву, східне походження.

Використання східного імпортованого посуду властиве для міст Молдови

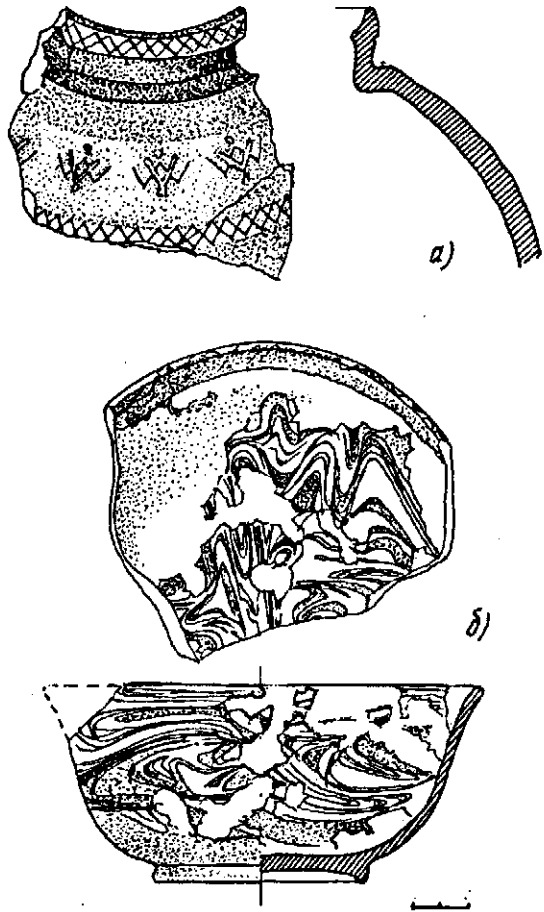

Рис. 1. Кераміка з Волоської слободи: а — вінець глечика; б — чаша.

XVII—XVIII ст. Так, при розкопках Сучави та Ясс знайдено численні фрагменти перської, сирійської та турецької кераміки¹³.

Подібна кераміка серед матеріалів, зібраних у Києві, не зустрічається. Очевидно, що знахідка молдовської та східної кераміки у Києві, на місці існування Волоської слободи, не випадкова. Вона досить впевнено свідчить про етнічну належність мешканців виявлених будівель.

Ще одним свідомством на користь цього висновку є знахідка будівельної жертви у споруді № 3. Під глиняною обмазкою долівки підвальної частини будівлі, у матеріку була виявлена невелика яма, у котрій знаходився кістяк ягняти.

Різні тварини, як будівельні жертви, скрізь зустрічаються у народів Європи. Для східних слов'ян властиве використання у такій якості коня, півня або курки. До того ж кінь більш поширений саме на Україні¹⁴. Певної інформації, яких саме тварин використовували молдовани для цієї мети, нами не знайдено. Разом з тим, греки, албанці, серби та болгари звичайно використовують барана, вівцю або ягня¹⁵. Враховуючи спорідненість цих народів та поширеність вівчарства у молдован, логічно визнати, що і ця будівельна жертва була принесена саме ними.

Таким чином, на підставі аналізу всіх категорій інформації, можна вважати встановленим, що відкриті розкопками будівлі належать Волоській слободі кінця XVII ст., як дійсно була заселена в цей час вихідцями з Молдови.

Реконструкція будівель, за даними розкопок та у зіставленні з зображеннями плану Ушакова, дозволяє відновити вигляд типової дерев'яної забудови Києва XVII—XVIII ст. З урахуванням специфіки інформації писемних джерел, а також того факту, що етнографія оперує матеріалом переважно сільських поселень не раніше кінця XVIII ст., значення даних, отриманих розкопками, помітно зростає.

Згідно плану, забудова слободи представлена невеличкими дерев'яними будівлями, котрі зустрічаються практично по всьому Києву. Площа розкопаних будівель № 3 і № 1 становить відповідно 10 і 7,5 м², та, вірогідно, близька до розмірів зображень. В обох будівлях чітко зафіксовано рівень підлоги наземної частини у вигляді товстого шару глиняної обмазки. У плані по контуру простежено деревний тлін — залишки обшивки деревом підвальної частини. Глибина підвалу від рівня виявлення складала в будівлі № 1 — 1,2 м, у будівлі № 3 — 1 м. Вірогідно, у період функціонування вона була більшою.

Цікаво зазначити, що товщина обмазки по всій площі в обох будівлях нерівномірна. У будівлі № 3 вона коливається від 25 см по краях до 40 см по центру, у будівлі № 1 — від 10 до 30 см по центру. Нижче обмазки, в обох випадках, зафіксовано залишки дерев'яної стелі підвалу. Таким чином, перекриття, яке було з тонких дошок, поступово прогиналось. Внаслідок цього, при черговій підмазці долівки на центр йшло більше глини, чим і пояснюється її нерівномірна товщина по всій площі.

Підвальна частина в обох спорудах була обшита вертикально поставленими дошками, підлога також вкрита деревом, а у будівлі № 3 під нею ще й знаходився тонкий шар глиняної обмазки.

При наявності цих спільних елементів, будівлі мали й певні конструктивні відмінності, обумовлені різницею їх функцій.

Так, у будівлі № 3 (рис. 2) вхід до підвалу знаходився з середини приміщення, — біля південно-східного кута в обмазці виявлено велику гумусовану пляму. Отже, вхід закривався люком, а спускались до підвалу по приставній драбині.

Трохи вбік, біля південно-західного кута, знаходилась друга пляма гумусу в обмазці, нижче якої у заповненні підвалу виявлено залишки відкритого вогнища. Очевидно, вогнище, яке стояло безпосередньо на дерев'яному перекритті підвалу, провалилось вниз, після того як будівля припинила своє існування, а дерево зітліло.

Черинь вогнища було влаштовано з материкової глини і по краях обкладено цеглою. Всього виявлено понад 30 половинок цегли типу пальчастої литовки.

Слід зазначити, що у XV—XVII ст. молдовські житла опалювались, переважно, відкритим вогнищем, черинь якого був зроблений з утрамбованої

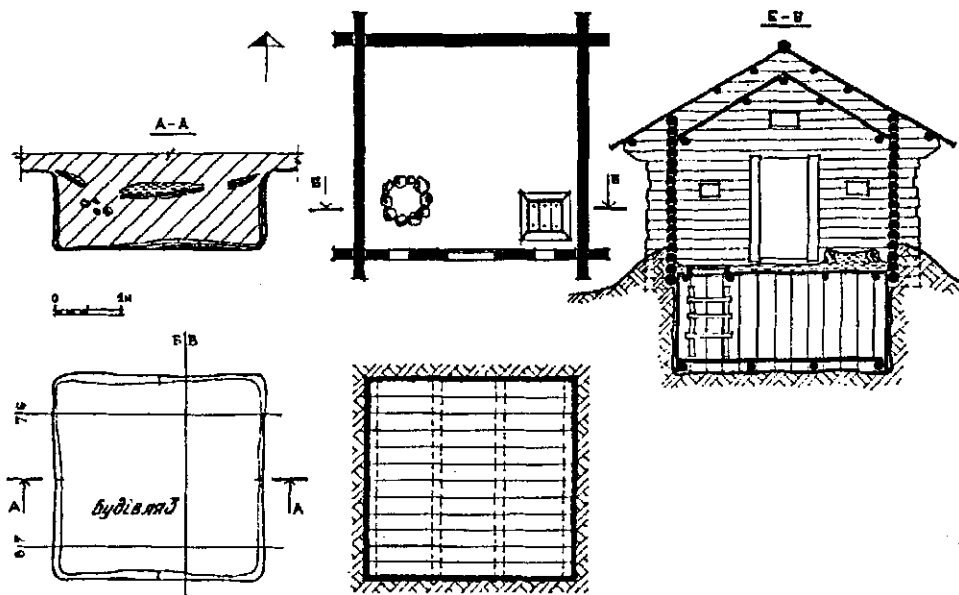

Рис. 2. План та реконструкція будівлі № 3.

материкової глини¹⁶. Піч-кам'янка була занесена слов'янами до Молдови у більш ранній час, але не була прийнята, і на молдовських поселеннях XV—XVII ст. не зустрічається¹⁷. Традиційно молдовське житло опалювалось по-чорному і дим виходив крізь отвір у стелі. Димохід з'явився у ньому досить пізно, переважно у XX ст.¹⁸ Таким чином, подібний устрій опалювальної системи властивий саме молдовському житлу, що є додатковим аргументом на користь встановленої вище етнічної належності мешканців будівлі.

З іншого боку, наявність вогнища вказує, що це — житло. Про це свідчить і встановлена Є. Е. Бломквістом різниця між підпіллям та підвалом. Так, підпілля — це тепле приміщення потрапити до якого можна через внутрішній спуск біля печі. Навпаки, вхід до підвалу знаходиться, звичайно, ззовні (зазначимо, що підлогу підпілля будівлі № 3 було спочатку змащено глиною і лише потім, на відміну від будівлі № 1, вкрито деревом)¹⁹. Різняться вони і за призначенням.

Дещо інакше була обладнана будівля № 1 (рис. 3). Глиняна долівка займала лише половину її площі. Друга частина була вкрита товстим шаром деревного тліну. Біля західної та східної стіни підвалу зафіксовано дві стовпові ями, які знаходились на тій же лінії, де закінчувалась глиняна обмазка долівки наземної частини. Таким чином, будівля № 1, на відміну від будівлі № 3, була двокамерною.

Половина, що мала глиняну долівку, використовувалась як сіни. Тут знаходився і вхід до будівлі, про що свідчить знайдена біля нього будівельна жертва з монети і цвяхів. Друга камера, також трохи більше 3,5 м², мала дерев'яну долівку. Щоб запобігти зайвого тиску стіни, яка розділяла наземну частину, на долівку, вона була укріплена міцною балкою, що спиралась на два стовпи, вкопані у підвалі. Вхід до підвалу знаходився ззовні, біля південно-східного кута. Стіни були прямовисні і залишків сходів не виявлено. Отже, до підвалу спускались по приставній драбині. Цікаво, що на долівці навпроти входу знайдено великий червоний оброблений кварцит, в який, можливо, упиралась кінець драбини.

Відсутність опалювального пристрою і невеликі розміри камер, наводять на думку, що будівля була нежитловою. Проте з цим можна погодитись лише частково. Якщо це було виключно господарське приміщення, то навряд, чи знадобилась перегородка. Не потрібна була б у такому випадку і будівельна жертва біля входу. Разом з тим, за етнографічними матеріалами добре відома

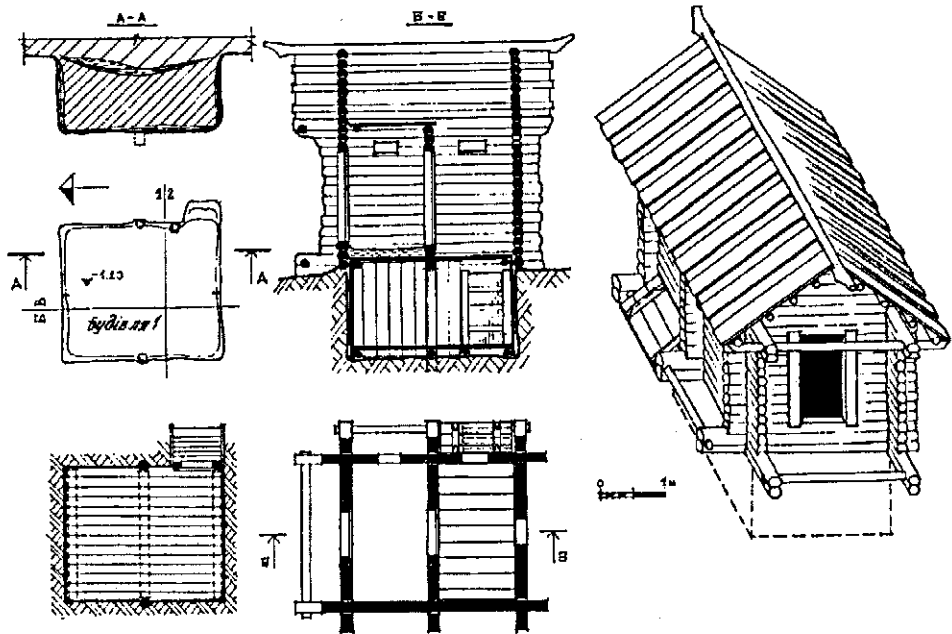

Рис. 3. План та реконструкція будівлі № 1.

типова молдовська двокамерна будівля «кесоайю», яка частково виконувала функцію літньої кухні та використовувалась у теплий час року як житло²⁰.

Таким визначенням будівлі знімаються питання стосовно її двокамерності та розмірів. Одну з частин займала повністю лежанка, через що відпала необхідність обмазки долівки, друга була господарською, але навряд чи в ній готували їжу. Швидше, влітку це робили надворі на припічку, що знаходить підтвердження в етнографії.

Таким чином, обидві споруди належать до типу наземних будинків з підвалами. Для Молдови XIV—XVI ст. будинки з підвалами рідкість, але у XVII—XVIII ст. вони стають уже типовим явищем²¹.

Певні складності виникають при відновленні зовнішнього вигляду наземної частини будівель. Без сумніву, вони були дерев'яними. Такими їх зображено на плані. На це вказує і відсутність неминучих залишків обмазки стін, якщо будівлі були вальковані. На це звертають увагу і свідчення сучасників. Врахуємо і той факт, що Київ знаходиться на кордоні зрубної поліської техніки та закладної²². Загалом, вальковані житла в Києві з'являються лише наприкінці XVIII ст., у зв'язку зі знищенням довколишніх гаїв.

Дані розкопок та плану не дозволяють однозначно вирішити питання: використовувався при будівництві кругляк чи кантовий брус. У реконструкціях будівлі представлені виконаними з кругляку. Такий вибір має певне історичне підґрунтя.

У другій половині XVII ст. Старокиївська гора була місцем розташування московського гарнізону. Усі будівельні роботи тут виконувались російськими стрільцями. Ціком логічно, що і Волоська слобода була зведена ними із застосуванням традиційного зрубу з кругляку. Зауважимо, що на Україні та у Прибалтиці росіяни і у пізніші часи були відомі як визнані майстри-теслі.

У той же час, землянка як житло, у Молдові та Румунії була завжди досить поширена, і в окремих регіонах останньої зафіксована ще у XX ст.²³ Таким чином, конструкція описаних будівель є своєрідним поєднанням російської та молдовської будівельної техніки.

Виявлені об'єкти, за винятком ями № 1, сконцентровані у західній частині розкопу. Їх компактне розташування, синхронність існування та функціональне призначення дозволяють вважати, що розкопками розкрита одна з садиб Волоської слободи. Слідів огорожі не виявлено: або вона лишилась за межами розкопу, або була досить ефемерною.

Свого часу О. Лаппо-Данилевським була зроблена спроба встановити середню площу міської садиби XVII ст.²⁴ Однак він дійшов висновку, що через її значні коливання, визначити таку неможливо. Для острогу він отримав максимум — 72—80 саженив² (300—360 м²) і мінімум — 10 саженив².

Враховуючи певну розпорошеність забудови Старокіївської гори, і той факт, що інтенсивне будівництво тут почалось саме у другій половині XVII ст., можна вважати, що і садиби тут наближались до максимального розміру. Цікаво зазначити, що досліджена площа садиби — 270 м² майже точно збігається з розмірами ділянок, котрі, як оптимальні, київський біскуп Ю. Верещинський у 1595 р. радив уряду відводити під садиби з метою забудови цієї території²⁵.

Значну частину садиби, згідно плану, займав сад.

Незвичайна знахідка була зроблена у третій з виявлених будівель. Невелика (2,5 м²) господарська споруда була заглиблена у материк на 0,9 м. Обмазка підлоги наземної частини, подібно до вищенаведених, у ній була відсутня. Не виявлено і стовпових ям. Стіни і долівка заглибленої частини були змащені глиною і обшиті деревом, що зближує її з іншими будівлями. Виходячи з усього, споруда була напівземлянкового типу.

Потужність обмазки північної стіни споруди сягала 10 см і перевершувала інші. Саме в неї було вмуровано вінця посудини з перлинним орнаментом, властивим підгірцівській культурі. Ніде на дослідженому та прилеглих ділянках матеріалів цієї культури не виявлено. Обставини знахідки виключають можливість, що вона випадково потрапила до обмазки стіни. Без сумніву — це ще одна будівельна жертва.

Деякі пояснення цьому факту можна вивести з заповнення споруди. У ній знайдено кілька розвалів макітер і горщиків, миску та значну кількість битих скляних пляшок і широкогорлих посудин. Оскільки скляний посуд міг призначатись для зберігання переважно міцних напоїв, а його кількість явно перевищувала потреби мешканців садиби, то логічно, що все це трималось на продаж. Таким чином, вмуровані у стіну вінця підгірцівської культури, випадково знайдені десь власником садиби, вірогідно, повинні були сприяти цій торгівлі.

Певною мірою це підтверджується знахідкою у споруді двох світильників, один з яких не пошкоджений. У напівземлянці було темно, а у зв'язку з торгівлею потреба у джерелі світла була постійна, на відміну від підвалів житла та кесоайю, куди спускались епізодично.

Така діяльність мешканців садиби не викликає заперечень і з точки зору загальної історичної ситуації. Дрібні торгівці харчами, перекупки та перекупники, згадуються у Києві ще з XVI ст. Не дивно, що і мешканці Волоської слободи, які знаходились в оточенні численого гарнізону стрільців — потенційних споживачів їх товару, також могли займатись цим промислом.

Житло і кесоайю припинили своє існування внаслідок локальної пожежі. Так, у житлі обшивка обгоріла лише на третину. У кесоайю сліди пожежі ще менші. Певну дату цієї події встановити важко. Ймовірно, це сталось напередодні 1731 р. Близько цієї дати тут зводиться церква Іоана Златоуста з погостом²⁶, і ділянка потрапляє під її садибу. У межах її вона до 1772 р. використовувалась як цвинтар, що підтверджується знахідками поховань.

Проте, така доля спіткала лише цю садибу Волоської слободи. Решта її остаточно входить до міської забудови і як єдиний квартал чітко простежується на планах XVIII ст. Поступово мешканці її злились з іншим населенням Кисва:

Примітки

¹ Лазаревский А. М. Из семейной хроники Бергов (1672—1885) // Киевская Старина.— 1889.— № 1.— С. 103.

² Исторические корни связей и дружбы украинского и молдавского народов.— К., 1980.— С. 91.

³ История Киева.— К., 1984.— Т. 2.— С. 12.

⁴ Центральна наукова бібліотека НАН України, відділ рукописів.— ДА № 216 (П), розділ Г, № 48.

- ⁵ Потин В. Н. Нумизматика и памятники архитектуры // Культура средневековой Руси.— Л., 1974.— С. 84, 85.
- ⁶ Бломквист Е. Э. Крестьянские постройки русских, украинцев и белоруссов // Труды Института этнографии. Восточнославянский сборник. Новая серия.— М., 1956.— XXXI.— С. 133.
- ⁷ Полевой Л. Л. Культурно-исторические традиции в средневековой поливной керамике с орнаментом сграффито карпато-дунайских земель // Археология, этнография и искусствоведение Молдавии.— Кишинев, 1968.— С. 125—135.
- ⁸ Slatineanu V. Ceramica feudala romineasca si originale el.— Bucuresti, 1958.— P. 104.
- ⁹ Хынку И. Г. Молдавская народная керамика.— Кишинев, 1969.— С. 112.
- ¹⁰ Абазова Е. Н., Бырня П. П., Нудельман А. А. Древности Старого Орзея (Молдавский период).— Кишинев, 1982.— С. 44—62.
- ¹¹ Бырня П. П. Молдавский средневековый город в Днестро-Прутском междуречье.— Кишинев, 1984.— С. 160.
- ¹² Хынку И. Г. Сельская керамика Молдавии XV—XVII вв. // Известия Молдавского филиала АН СССР.— Кишинев, 1964.— № 6.— С. 119.
- ¹³ Slatineanu V. Op. cit.— P. 133.
- ¹⁴ Байбурич А. К. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян.— М., 1983.— С. 61.
- ¹⁵ Sartori P. Ueber das Bauopfer // Zeitschrift für Ethnologie.— Berlin, 1898.— Bd. XXX.— S. 20.
- ¹⁶ Бырня П. П. Сельские поселения Молдавии XV—XVIII вв.— Кишинев, 1969.— С. 120.
- ¹⁷ Рафалович И. А. Отопительные сооружения раннеславянских жилищ // Этнография и искусство Молдавии.— Кишинев, 1972.— С. 212.
- ¹⁸ Салманович М. Я. Жилище коренного населения Молдавской ССР // СЭ.— 1947.— № 4.— С. 222, 223; Салманович М. Я. Эволюция молдавского жилища // КСИЭ.— 1960.— Вып. 33.— С. 19, 20.
- ¹⁹ Бломквист Е. Э. Указ. соч.— С. 76.
- ²⁰ Салманович М. Я. Эволюция...— 1960.— С. 18, 21.
- ²¹ Бырня П. П. Сельские поселения...— 1969.— С. 126; Полевой Л. Л. Деревянное и каменное гражданское строительство в городах Молдавии в XIV — первой половине XVI вв. // Этнография и искусство Молдавии.— Кишинев, 1972.— С. 56, 57.
- ²² Бломквист Е. Э. Указ. соч.— Рис. 8.— С. 83, 84.
- ²³ Салманович М. Я. Типы румынского народного жилища // Типы сельского жилища в странах зарубежной Европы.— М., 1968.— С. 36, 40.
- ²⁴ Лаппо-Данилевский А. С. О величине дворовых и огородных мест древнерусского города // ЗРАО.— СПб., 1888.— Новая серия.— Т. 3.— С. 303—316.
- ²⁵ Стороженко А. Н. Киев 300 лет назад // Киевская Старина.— 1894.— № 2.— С. 409.
- ²⁶ Сборник материалов для исторической топографии Киева.— К., 1974.— Т. III.— № 22.— С. 149.

С. И. Климовский, И. И. Мовчан, А. В. Реутов

ВОЛОШСКАЯ СЛОБОДА СТАРОКИЕВСКОЙ ГОРЫ

В статье публикуются материалы раскопок позднесредневековых объектов по ул. Большая Житомирская, 11 в Киеве. Данные раскопок позволили подтвердить существование на Старокиевской горе на рубеже XVII—XVIII вв. Волошской слободы, заселенной выходцами из Молдовы. Благодаря раскопкам четко зафиксированы наземные постройки с подвалами, реконструкция которых позволила восстановить внешний вид деревянной застройки Киева этого времени. Обращают на себя внимание также находки строительных жертв.

S. I. Klimovsky, I. I. Movchan, A. V. Reutov

THE VOLOSHIAN SETTLEMENT ON THE STAROKIEVSKAYA HILL

The paper presents findings of excavations of late medieval objects in Bolshaya Zhitomirskaya Str., 11 in Kiev. The findings have permitted substantiating existence of the Voloshian settlement inhabited by the Moldovians by birth on the Starokievskaya hill between the 17th and 18th centuries. The excavations made it possible to identify distinctly overground structures with cellars. Their reconstruction contributed much to restoration of the appearance of the wooden building in Kiev of that time. Findings of victims of building are also of significant interest.

Одержано 24.07.95